

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
Жешувський університет (Польща)
Педагогічний інститут Чендуського університету (КНР)**

Матеріали

II міжнародної науково-практичної конференції

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ І СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

11 квітня 2017 року

**Харків
ХНПУ
2017**

5. Підготовка до друку науково-популярного видання, у якому було б узагальнено передовий і новаторський педагогічний досвід класоводів, учителів-предметників, класних керівників, авторських шкіл харківського регіону як в історичній ретроспекції, так і з огляду на сучасні освітні виклики.

Визначені перспективи щодо забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів носять характер стратегічного планування, без яких ВПНЗ, що набуває форм бізнес-корпорації з надання освітніх послуг, розвиватися не може.

Список використаних джерел

1. Зеленська Л. Д. Викладач вищого навчального закладу в умовах сучасних викликів / Л. Д. Зеленська // Особистість в умовах кризових викликів сучасності: Матеріали методологічного семінару НАПН України (24 березня 2016 року) / За ред. академіка НАПН України С. Д. Максименка. – К., 2016. – С. 269-274. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/704987/>

2. Концепція «Нової української школи». – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/08/18/>

3. Локшина О. І. Європейські концепції професійної підготовки вчителів / О. І. Локшина // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету . – Ч (2), 2011. – С. 204-210.

УДК 378.147:316.444.5

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПОЗИЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Б. Р. Зеленський, м. Харків

У тезах аргументовано позицію про необхідність формування професійної мобільності фахівця на етапі вишівського навчання; доведено, що в основу формування цієї особистісної і професійної якості мають бути покладені ключові компетентності; розкрито чинні підходи до співвідношення понять «професійна компетентність» і «професійна мобільність».

Ключові слова: професійна мобільність, формування, майбутні фахівці, професійна компетентність, компетентнісний підхід.

The position about the necessity of formation of specialists' professional mobility in the pedagogical process of higher educational establishments has been substantiated. It has been proved in the article that the formation of this personal and professional quality has to be based on key competencies. The current approaches to correlation of concepts of «professional competence» and «professional mobility» have been revealed.

Key words: professional mobility, formation, future specialists, professional competence, competence approach.

Нинішнє динамічне суспільство потребує професійно мобільного фахівця, здатного швидко адаптуватися до складаних умов соціальної і професійної дійсності, самостійно й відповідально приймати рішення, зорієнтованого на успіх та постійне самовдосконалення. Це актуалізує проблему формування мобільності як особистісної й професійної якості вже на етапі здобуття студентською молоддю професійної освіти в руслі реалізації компетентнісного підходу.

Компетентнісний підхід в контексті досліджуваної проблеми полягає в розгляді професійної мобільності як однієї з ключових компетенцій особистості, що мають широкий радіус дії, виходять за межі однієї групи професій, професійно і психологічно готують фахівця до зміни і освоєння нових спеціальностей і професій, забезпечують готовність до інновацій у професійній діяльності.

Активізація уваги до зазначеної проблеми в зарубіжній професійній педагогіці розпочалася в 70-і роки XX століття. Професійну мобільність на той час визначали переважно як готовність і здатність робітника до швидкої зміни виконуваних виробничих завдань, робочих місць і навіть спеціальностей у межах однієї професії або галузі, здатність швидко освоювати нові спеціальності або зміни в них, що виникли під впливом технічних перетворень. Однак таке трактування визначеного поняття виявилось досить обмеженим, оскільки відображало переважно особливості технічних професій, залишаючи за рамками розгляду професійну мобільність інших класів професій («людина – людина», «людина – природа» тощо). Водночас, не бралися до уваги соціальні й культурно-історичні зміни в суспільстві, процеси глобалізації, зміни в сфері екології і природи [1, с. 24].

Швидкоплинні соціальні й економічні умови поставили на порядок денний питання про те, що при визначенні професійної мобільності суто виробничі знання, уміння і навички, слід доповнити більш повною гамою знань, умінь і навичок, зокрема таких, які необхідні для охорони і поліпшення здоров'я, демографічного розвитку, збереження і розвитку традицій і культури, раціонального використання природних ресурсів, захисту навколишнього середовища тощо. У такому трактуванні професійна мобільність постає як багатогранне поняття, що об'єднує в собі високий рівень узагальнених професійних знань, володіння системою узагальнених професійних прийомів і вміння ефективно їх застосовувати для виконання будь-яких завдань в галузі своєї професії.

На сьогодні в основу формування професійної мобільності майбутніх фахівців покладені «ключові компетенції» [2]. Зауважимо, що поняття «ключові компетенції» було введено до наукового обігу на початку 1990-х рр. Міжнародною організацією праці як кваліфікаційні вимоги до фахівця в системі післядипломної освіти, підвищення кваліфікації та перепідготовки управлінських кадрів.

На середину 1990-х рр. це поняття почали використовувати у контексті підготовки фахівців у професійній школі.

Як відомо, Радою Європи було задекларовано п'ять груп ключових компетенцій, формування яких має стати пріоритетним у забезпеченні професійної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі: політичні та соціальні компетенції – здатність брати на себе відповідальність, спільно приймати рішення і брати участь у його реалізації, толерантність до різних етнічних культур і релігій; узгодженість особистих інтересів з потребами підприємств і суспільства, участь у функціонуванні демократичних інститутів; міжкультурні компетенції, що сприяють позитивним взаєминам людей різних національностей, культур і релігій, розумінню і повазі один до одного; комунікативна компетенція, яка визначає володіння технологіями усного та письмового спілкування різними мовами, зокрема комп'ютерним програмуванням, включаючи спілкування через інтернет; соціально-інформаційна компетенція, яка

характеризує володіння інформаційним технологіями, критичне ставлення до соціальної інформації, поширюваної ЗМІ; персональна компетенція – готовність до постійного підвищення освітнього рівня, потреба в актуалізації і реалізації свого особистісного потенціалу, здатність самостійно здобувати нові знання та вміння, здатність до саморозвитку.

Приєднання України до Болонського процесу, інтеграція в європейські простори вищої освіти, прийняття Закону України «Про вищу освіту» заклали підґрунтя для реалізації компетентнісного підходу в практиці національної вищої школи, підготовки фахівців інноваційного типу, що володіють спеціальними (фаховими) (безпосередньо пов'язані із спеціальними знаннями предметної області) та загальними (здобуваються в межах певної навчальної програми, але зберігають свою вартість для довільної програми, надають додаткові перспективи для працевлаштування) компетентностями.

У контексті досліджуваної проблеми привертають увагу саме загальні (ключові) компетентності, які поділяють на:

- інструментальні (здатність до аналізу і синтезу; здатність до організації і планування; базові загальні знання; усне і письмове спілкування рідною мовою; знання другої мови; елементарні комп'ютерні навички; навички управління інформацією; розв'язання проблем; прийняття рішень);

- міжособистісні (здатність до критики та самокритики, взаємодії; міжособистісні навички та уміння; здатність працювати в міждисциплінарній команді; здатність спілкуватися з експертами з інших галузей; позитивне ставлення до несхожості та інших культур; здатність працювати в міжнародному середовищі; етичні зобов'язання);

- системні (здатність застосовувати знання на практиці; дослідницькі навички і уміння; здатність до навчання; здатність пристосовуватись до нових ситуацій; креативність; лідерські якості; здатність працювати самостійно; ініціативність та дух підприємництва; турбота про якість; бажання досягти успіху) [3].

Вище зазначене дає підстави аргументовано стверджувати, що для успішної реалізації професійної мобільності випускник вишу має володіти низкою компетентностей, які слугують основою, що дозволяє молодому спеціалісту гнучко орієнтуватися в своїй професії, бути конкурентоздатним на ринку праці, готовим до продовження навчання і здійснення самоосвіти.

Але при цьому набуває наукової значущості питання про співвідношення понять професійна компетентність і професійна мобільність. На сьогодні в науково-педагогічній літературі намітилося декілька різних точок зору з цього питання. Згідно з першим підходом професійна мобільність належить до тих мегаякостей, наявність яких у структурі особистості фахівця припускає професійну компетентність, тобто професійна мобільність включається в професійну компетентність як одна з її складових. Інші дослідники розглядають професійну компетентність як необхідну умову, що забезпечує професійну мобільність. Має місце і позиція, відповідно до якої професійна компетентність і професійна мобільність розглядаються як дві відносно самостійні, але взаємообумовлені характеристики фахівця.

У практичному аспекті окреслена проблема набуває такого сенсу: якщо освітній процес у вищій школі орієнтований на формування професійної компетентності майбутнього фахівця, то він забезпечує автоматично формування професійної

мобільності, чи для цього необхідні спеціальні педагогічні умови і засоби? У якості аргументу наведемо приклад про те, що характерна для професійної компетентності спрямованість на конкретну професійну діяльність в певному сенсі суперечить суті професійної мобільності, яка, навпаки, передбачає готовність фахівця до зміни сфери професійної діяльності. Така готовність має спиратися на фундамент певних особистісно-професійних якостей і властивостей, оскільки не кожен фахівець може бути в сучасному суспільстві професійно мобільним, залишаючись при цьому професіоналом, якого цінують оточуючі, а також цілісно самодостатньою особистістю, не схильною до різного роду «корозій» і саморуйнування. Загальновідомо, що для багатьох людей необхідність змінювати місце роботи, а тим більше професію, стає важким психологічним випробуванням. Непоодинокими є випадки, коли гарний практик, піднімаючись кар'єрними сходами, стає нікчемним керівником.

Саме ця суттєва відмінність, на наш погляд, обумовлює специфіку педагогічних умов і засобів формування розглянутих якостей. Якщо формування професійної компетентності майбутніх фахівців у ВНЗ можливе в межах власне навчального процесу, за умови його відповідної організації (зміна структури змісту, відбір адекватних освітнім цілям форм і методів навчання тощо), то для цілеспрямованого формування в студентів професійної мобільності цього недостатньо.

Для визначення педагогічних умов і засобів формування професійної мобільності майбутнього фахівця, необхідно чітко уявляти, які властивості особистості лежать в її основі. Особистісними характеристиками, що забезпечують мобільність особистості в суспільстві є: соціальна активність, що знаходить вияв у готовності брати участь у різних громадських заходах, проектах різної змістовної спрямованості; діяльний інтерес до різних сфер соціальної та професійної активності; висока адаптивність до різних суспільних ситуацій, функціонально різних видів діяльності; креативність, налаштованість на творче ставлення до будь-якої справи, творче розв'язання будь-якої ситуації.

Визначені орієнтири цілеспрямованого формування у студентів вишу професійної мобільності висувають особливі вимоги як до організації навчального процесу, навчальної діяльності студентської молоді, так і до організації всієї життєдіяльності навчального закладу.

Список використаних джерел

1. Анисимова Н. А. Формирование профессиональной мобильности у студентов вуза в процессе изучения общепрофессиональных дисциплин : дисс... к. пед. н : 13.00.08 / Анисимова Наталья Анатольевна. – Курган, 2012. – 172 с.
2. Зеер Э. Ф. Профессионально ориентированная логико-смысловая модель личности / Э. Ф. Зеер // Мир психологии. – 2005. – № 1 (41). – С. 141-147.
3. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації / [В. М. Захарченко, В. І. Луговий, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова] / За ред. В. Г. Кременя. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – 120 с.